

11.005511 ARCHIEFEXEMPLAAR

8. Cultuurhistorisch ontwerp

Uit het totaalontwerp “In rechte en slingerende rijen, herstelplan voor het park Voorstonden” van dhr. I. Jansen / Atelier Wilg, ingediend maart 2010 bij de gemeente Brummen t.b.v. alle herstelmaatregelen voor het parkbos EXCLUSIEF de aanleg brug, voor de goede orde nogmaals de blz. 21 t/m 43 uit dit plan waarin geadviseerd wordt een “knuppelbrug” aan te leggen op deze locatie.

De eveneens geadviseerde meer eigentijdse uitstraling is in het materiaal “staal” gaan zitten. Er is gekozen om GEEN brughoofden in het water te plaatsen; de brug steunt op 2 hoofden aan beide kanten en overspant in 1 boog rond de 18 meter. Oorspronkelijke knuppelbruggen waren (bijna) geheel van hout en werden om de paar meter ondersteund door peilers geplaatst IN het water. Nu de vijvers gebaggerd zijn en het vasthouden van water in de vijvers van belang is vanuit de cultuurhistorische waarde, kan het water geheel zonder brug peilers (“obstakels”), vrij stromen. Bij wijze van spreken staat niets het water in de weg, de brug boogt respectvol over het water heen. De stalen boog in combinatie met houten “knuppel” leuning is uniek. Het staal hangt boven het water, zwart op zwart of glans boven glans of rechte lijn boven rechte lijn, het houtwerk van de brug zweeft daarboven, tussen de bomen; hout bij hout, takken bij takken, sierlijke natuurlijk grilligheid.

In bovengenoemd plan, waar de Monumentenvergunning op verleend is, staan op de blz. 21, 25 en 42 verwijzingen naar de wens om een nieuwe brug.

IV STREEFBEELD EN MAATREGELEN PER DEELGEBIED

IV I NIEUWE WERK (RONDON DE GROTE BOSVIJVER EN DE SLINGERVIJVER)

IV 1.1 WAARDERING

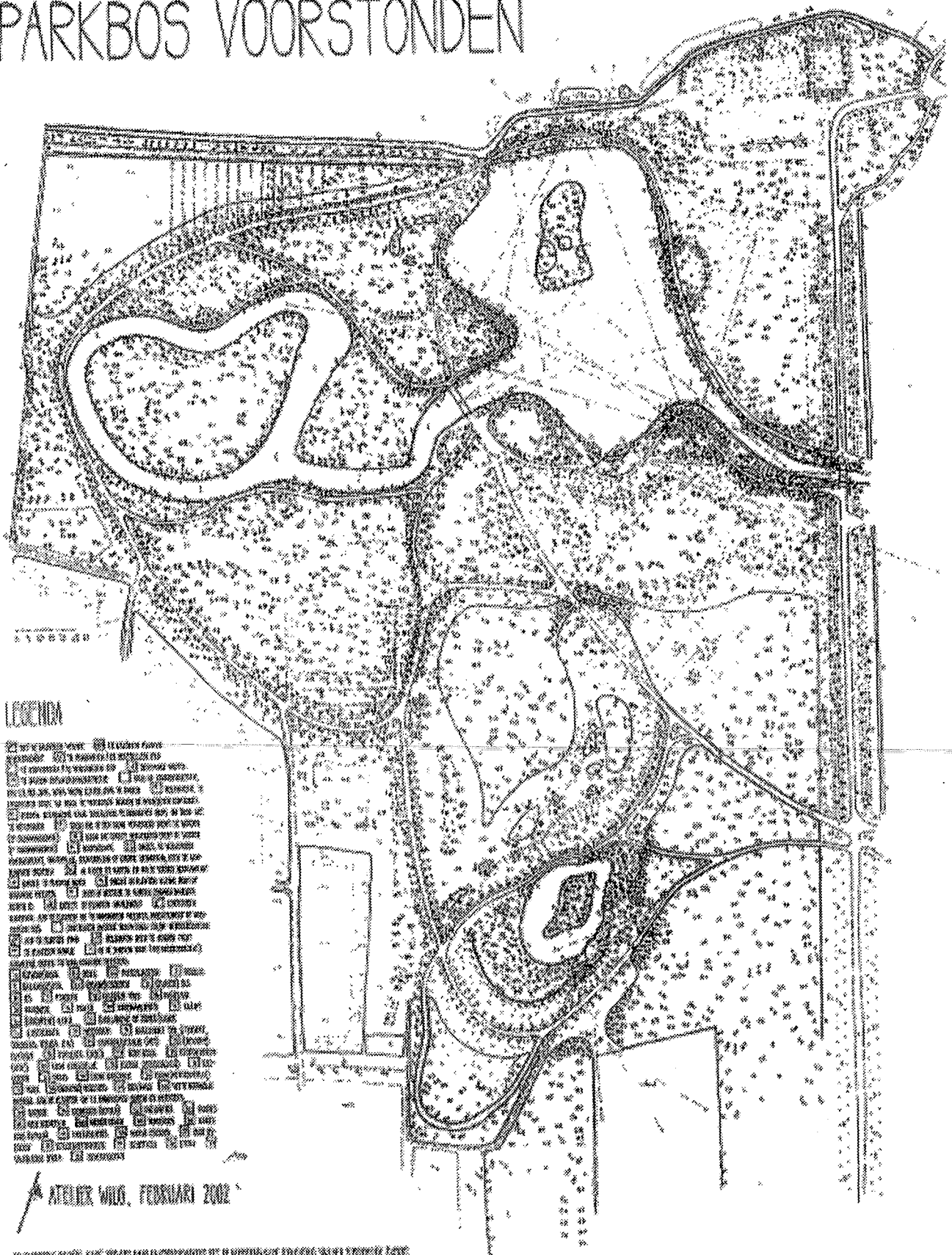
Het Nieuwe Werk, dat vermoedelijk is aangelegd tussen 1816 en 1821, neemt samen met "de Rivier" een zeer bijzondere positie in binnen de geschiedenis van de Europese tuinkunst. Uitzonderlijk is vooral dat de ruimte gestructureerd is door middel van slingerlanen in plaats van losse bomen en boomgroepen. In hoofdstuk II is uitgebreid op de architectonische en cultuurhistorische waarde van deze aanleg ingegaan. Van deze bijzondere aanleg zijn nog opvallend veel patronen en elementen in het veld terug te vinden: allereerst natuurlijk de waterpartijen, maar ook alle oude paden, die in de loop der jaren diep zijn ingesleten en zo een schitterend microreliëf vormen, en zelfs een aanzienlijk deel van de beplanting.

IV 1.2 KNELPUNTEN

- In de slingerlanen en bomenschermen bevinden zich zodanig grote gaten, dat de lanen en singels plaatselijk niet meer als zodanig te onderscheiden zijn
- Ten gevolge van spontane opslag en het achterwege blijven van dunning in het verleden staan de bomen in de boskamers veel dichter opeen dan gewenst, waardoor het verschil tussen de boskamers en de lanen steeds moeilijker te zien is.
- De bomen van de boskamers staan plaatselijk te dicht op de slingerlanen en boomsingels, waardoor de slingerlanen en boomsingels moeilijker te onderscheiden zijn en plaatselijk weggedrukt worden. Bovendien is er zo te weinig ruimte en licht om in te kunnen boeten.
- Op een aantal plaatsen wordt de sierlijke lanenstructuur en het gewenste transparante beeld onderbroken door jonge naaldhoutaanplant.
- Het reliëf van het zuidelijke uitzichtheuveltje en de vijvermonding is ernstig verstoord, terwijl de oorspronkelijke beplanting verdwenen is. Daardoor vormt dit belangrijke architectonische kruispunt nu een lelijk gat. Onduidelijk is hoe deze plek in het verleden beplant is geweest.
- Het westelijke uitzichtheuveltje is volledig dichtgegroeid.
- De oevers van de grote bosvijver zijn op veel plaatsen dichtgegroeid, waardoor de vijver en de bijbehorende doorzichten op die plekken niet meer zichtbaar zijn, en de oevers de verfijning ontberen die ze verdienen.
- De relatie van het oostelijk deel van het parkbos met het deel ten westen en zuiden van de grote vijver wordt verstoord door een lelijk walletje langs de oostelijke vijverrand en door jonge beukaanplant die de oorspronkelijke structuur en doorzichten van het oostelijke deel te niet doet.
- De paden zijn plaatselijk zo diep ingesleten en gevuld met bladafval, dat ze te nat en te zwak zijn om belopen te kunnen worden.
- De brug over de slingervijver is verdwenen, en daarmee zowel een belangrijk architectonisch element als een essentiële schakel in de wandeling rondom de grote vijver.

Voor een bosbouwkundige analyse van de situatie wordt verwezen naar paragraaf III.2.2

PARKBOS VOORSTONDEN

IT WOULD BE THE FIRST TIME THAT A MAJOR U.S. BANK HAD BEEN

ONTWERP EN MAATREGELEN 1 : 500

IV 1.3 STINZEPLANTEN

In het huidige parkbos zijn vrijwel geen stinzenplanten aangetroffen, met uitzondering van enkele salomonszegels nabij "de Beek". Met de eventuele aanplant van stinzenplanten voegen we derhalve een nieuwe laag aan het parkbos toe. Met name de zogenaamde "boskamers" zouden hiermee op een kleurrijke, interessante en ruimtelijk bescheiden wijze gestoffeerd kunnen worden.

Vanuit cultuurhistorisch, ecologisch en architectonisch oogpunt is daar in die zin niets op tegen dat de ruimtelijke opzet van het parkbos er niet door verandert. Voor bezoekers kan het parkbos daarmee aantrekkelijker worden. Men dient er echter rekening mee te houden, dat men, om enig effect te bereiken binnen de grote maten van het terrein, de stinzenplanten in zeer grote getale dient aan te planten, en dus ook dat daarmee hoge kosten gemoeid zijn. Indien het totale budget beperkt is, kan dit beter besteed worden aan herstel van de ruimtelijke structuur, de paden, de bruggetjes en de boom- en heesterbeplanting.

Eventueel kan overwogen worden om in de eerste fase van de herstelwerkzaamheden op kleine schaal wat stinzenplanten aan te planten in kleine groepjes langs de lanen, om te onderzoeken of ze aanslaan en zichzelf uitbreiden. Mocht dit het geval zijn, dan kan men in de tweede fase op grotere schaal "vleksgewijs" stinzenplanten aanplanten in de boskamers.

De volgende soorten komen in aanmerking: bosanemoon (*Anemone nemorosa*), sneeuwkllokje (*Galanthus nivalis*), Salomonszegel (*Polygonatum x hybridum*), sleutelbloem (*Primula vulgaris*) en maarts viooltje (*Viola odorata*). Tekening 4 geeft een suggestie voor de mogelijke spreiding van drie van de genoemde soorten in het terrein.

IV 1.4 STREEFBEELD

Het streefbeeld volgt waar mogelijk de patronen zoals die in het veld zijn aangetroffen, voor zover ze afkomstig zijn van de oorspronkelijke aanleg (paden, oude bomen, waterpartijen). Dit impliceert een transparant (zonder hoge onderbegroeiing) parkbos van ver uiteen staande (maar met de kronen aaneensluitende) "woudreuzen" (hoofdzakelijk beuk en plaatselijk andere, weinig licht doorlatende soorten), waardoor heen zich gebogen lanen en bomenrijen slingeren die zich plaatselijk verdikken tot een bomengroep. Deze beukenschermen, waarin de bomen veel dichter opeen staan, verdelen het parkbos in "boskamers". Samen vormen ze een transparante compositie van kleinere en grotere ruimtes. Voor een indruk zie tekening 2 en 3.

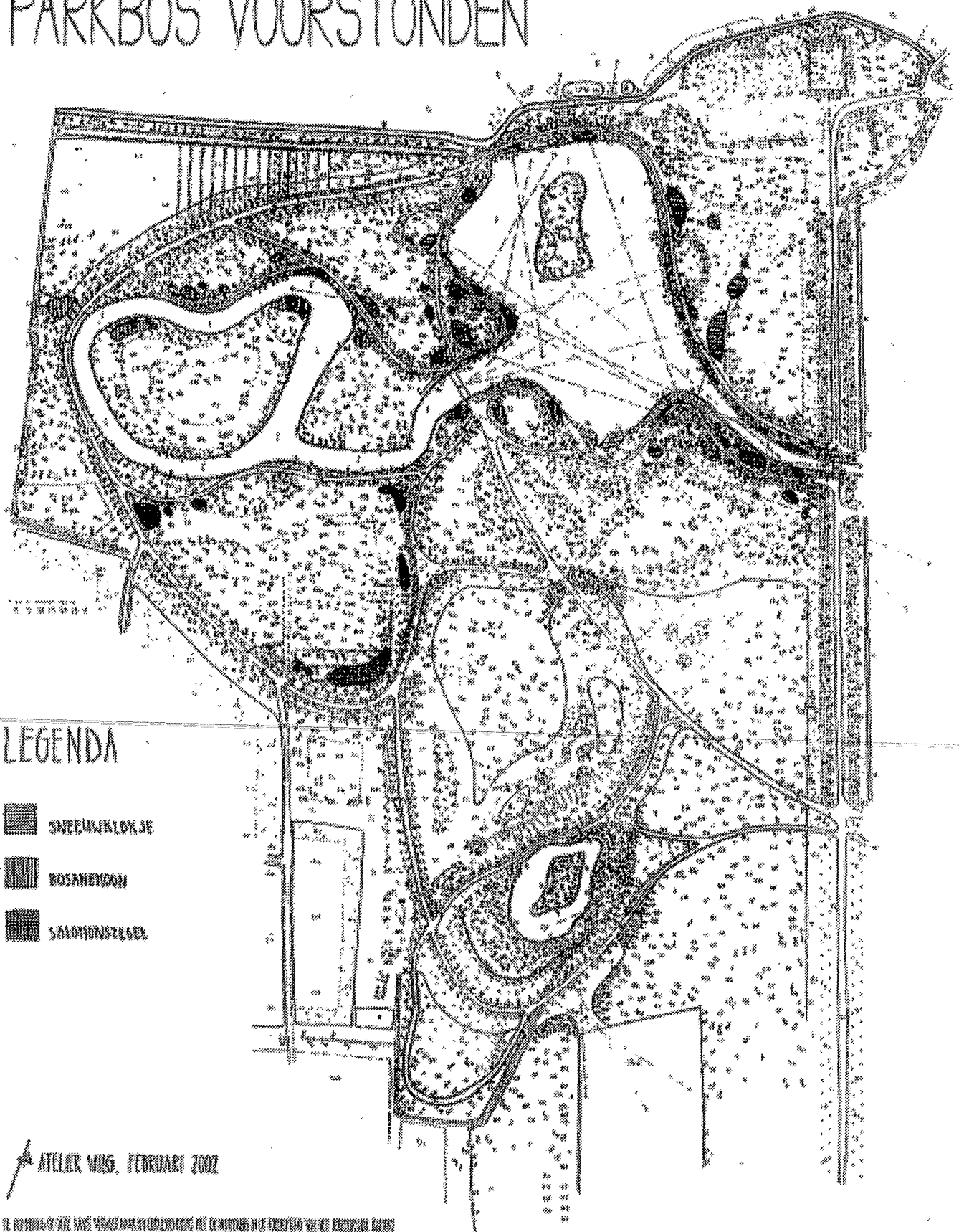
Heesters

Niet duidelijk is of men bij de aanleg ook heesters heeft aangeplant, en zo ja wáár. Behalve langs de grote bosvijver zijn er in het Nieuwe Werk nu nergens meer heesters te vinden. Dit duidt erop dat als men al heesters heeft aangeplant, bijvoorbeeld om het parkbos in de eerste decennia wat meer "body" te geven, men deze heesters later bewust heeft verwijderd of laten wegdrukken door de eveneens aangeplante bomen.

In de ontwikkelde huidige situatie is er weinig ruimte voor heesters, behalve hier en daar midden in de boskamers, maar op die plekken zouden ze de bijzondere structuur van slingerlanen veeleer vertroebelen dan versterken (met hun dichte massa op zichtniveau zijn ze veel nadrukkelijker aanwezig dan de transparante bomenschermen). Om het patroon van slingerlanen wel goed tot zijn recht te laten komen, is juist een transparant beeld gewenst, en vermoedelijk bepaalde deze transparantie in belangrijke mate het unieke karakter van het Nieuwe Werk (zie ook hoofdstuk II).

Kortom, op grond van historie (onbekend of en waar er heesters gestaan hebben), praktische mogelijkheden (bijna nergens ruimte en/of voldoende licht) en architectuur (lanenpatroon komt best tot zijn recht in transparant bos) is er voor gekozen het bestaande transparante karakter van het parkbos te handhaven, en heesters alleen aan te planten waar ze nu ook al staan en voldoende licht hebben om te groeien, namelijk langs de grote bosvijver. Daarmee wordt tevens de centrale positie van deze vijver benadrukt.

PARKBOS VOORSTONDEN

STINZENPLANTEN

TEKENING 4

Dood hout

Net als heesters vormen liggen de dode bomen op zichtniveau opvallende en zware elementen in de transparante ruimte, waardoor ze de aandacht op zichzelf vestigen en aldus teveel concurreren met het ijle weefsel van slingerlanen. Bovendien doet liggend dood hout afbreuk aan het verzorgde karakter dat hoort bij een parkbos. Om beide redenen is het gewenst dat alle gekapte bomen uit het Nieuwe Werk verwijderd worden. Omgevallen bomen dienen zo dicht mogelijk bij de wortels te worden afgezaagd en eveneens te worden afgevoerd, waarna men de kluit weer voorzichtig dient terug te zetten.

Staand dood hout daarentegen kan niet alleen bijdragen aan de architectonische opzet, maar ook aan de ecologische rijkdom van het parkbos. Dode, maar belangrijke structuurbepalende bomen kan men daarom laten staan of op een hoogte van minimaal 4 meter afzagen zodat de onderstam blijft staan.

Grote bosvijver

Het centrum van het Nieuwe Werk wordt gevormd door de grote bosvijver, die zich als zodanig dient te onderscheiden met een verfijning door middel van heestergroepen en gemaaide grasstroken. De heestergroepen trekken in de transparante ruimte van het parkbos reeds op grote afstand de aandacht naar de vijver.

IV 1.5 BELANGRIJKSTE MAATREGELEN

I Het uitbaggeren van de vijvers, waarbij het slib bij voorkeur via één van de bestaande brede afvoerpaden of buizen dient te worden afgevoerd om het zeer waardevolle, gerijpte doch kwetsbare microreliëf van de oevers en de paden zoveel mogelijk te sparen. De wal langs de noordzijde van de vijver dient wel verwijderd te worden (zie punt IV), terwijl de oevers van de binnenbocht aan de noordwest en zuidzijde omgevormd kunnen worden tot een flauwe gradiënt.

II Inhalen achterstallig beheer, die gericht is op het vrijmaken en inboeten van de lanen en overige belangrijke boomsingels. Hiertoe dienen in ieder geval alle beuken en andere weinig lichtdoorlatende boomsoorten die binnen een afstand van 10 tot 15 meter van de lanen en singels staan gekapt en verwijderd te worden. Het gaat hier om ongeveer 15 tot 20 % van het totale bomenbestand van het parkbos. Bij het afvoeren van het hout dient het microreliëf van de paden gespaard te blijven (zie paragraaf.1.6 paden en houtafvoer).

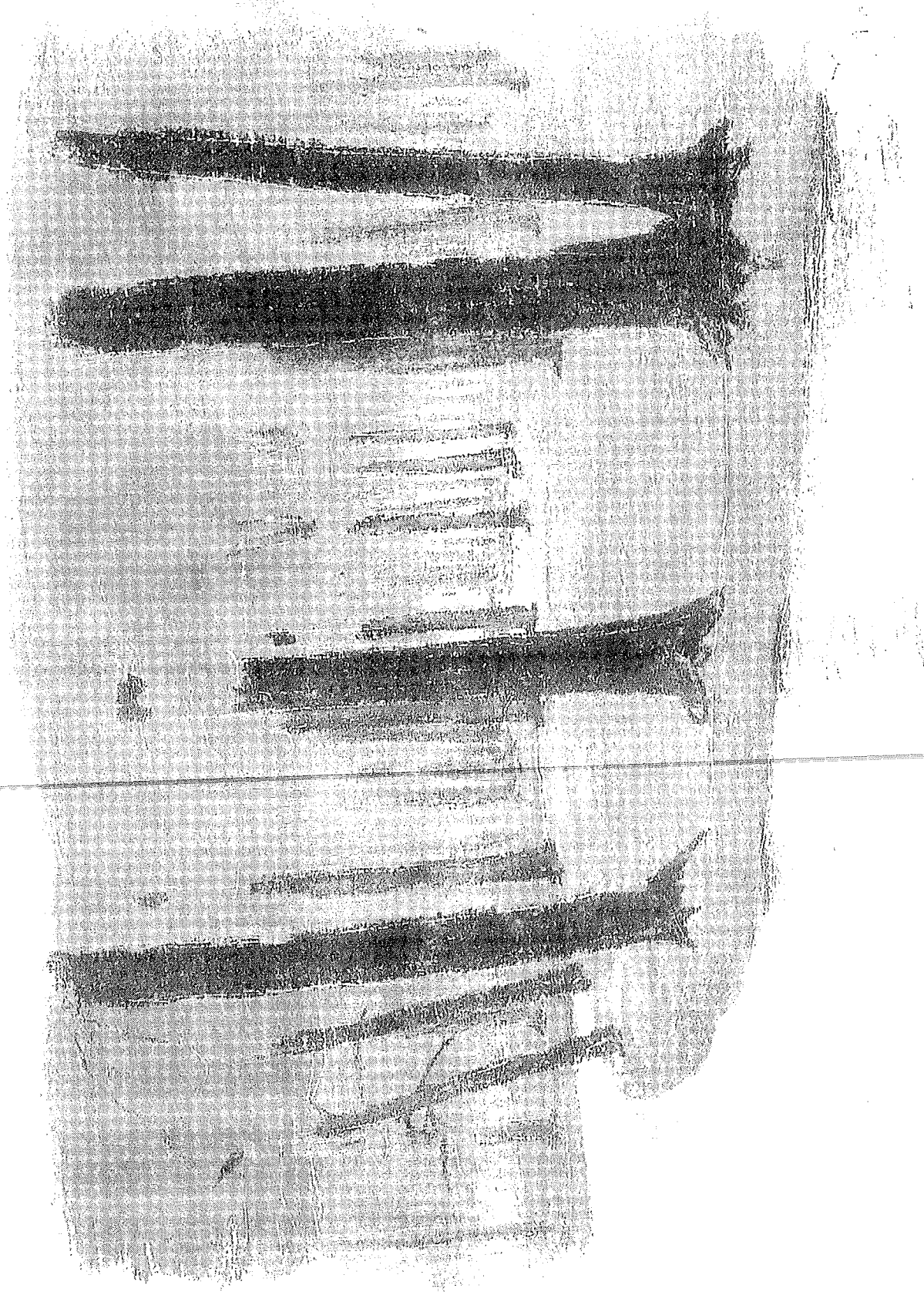
III Vervolgens dienen de lanen en singels waar mogelijk ingeboet te worden. Daarbij dient men zoveel mogelijk gebruik te maken van reeds aanwezige spontane opslag, zodat een gedifferentieerder beeld zal ontstaan, en te selecteren op beuken en andere loofhoutsoorten die weinig licht doorlaten (en dus weinig onderbegroeiing toelaten), zoals haagbeuk, linde en esdoorn. Omgevallen bomen dicht bij de kluit afzagen en verwijderen, waarna de kluit weer zorgvuldig teruggeplaatst dient te worden.

IV Kappen van het jonge beukenplantsoen en verwijderen van het walletje aan de oostzijde van de vijver. De vrijgekomen ruimte beplanten met een bomengroep zoals aangegeven in de ontwerptekening en overigens maaien (waarbij het maaisel dient te worden afgevoerd).

V Verwijdering van vrijwel alle jonge naaldhoutaanplant, behalve enige exemplaren nabij de uitzichtheuvel (zie ontwerp- en maatregelenkaart).

VI Herstel van het reliëf op en rondom het zuidelijke uitzichtheuveltje (bolronde vorm).

VII Bouw van een hoog nieuw bruggetje met reling, in hedendaagse vormgeving, op de oude locatie over de slingervijver.

Tekening 3: Sfeerbeeld Nieuwe Werk na opruimen ruis

VIII Herstel en versteviging van de oude paden (verwijderen opeenhoping blad, aanbrengen brekerzand (bolrond) en graven waterafvoergeultjes dwars op de paden, uitlopend in een soort druppelvormig poeltje.

IX Beplanting van het zuidelijke uitzichtheuveltje en de aangrenzende strook ten oosten daarvan met bomen, heesters en kleine boompjes volgens ontwerp.

X Verfijning van de vijverranden door middel van verwijdering van overtollige heesters en bomen, en de aanplant van heester(-groepen) en kleine bomen, en de overgang naar graslandbeheer op de op de ontwerpkaart aangegeven plekken.

XI (Eventueel) vervangen van de huidige brug over "de Rivier" door een decoratiever, hedendaags vormgegeven, gebogen bruggetje met reling.

XII (Eventueel) hier en daar als proef wat stinzenplanten inplanten. XIII Indien nodig t.z.t. opnieuw dunnen van de boskamers, waarbij opnieuw ca. 15 tot 20 % van het totale bomenbestand gekapt en verwijderd dient te worden. Uiteindelijk dienen de volwassen bomen ca. 15 tot 20 meter uit elkaar te staan, zodat ze kunnen uitgroeien tot forse woudreuzen die samen een gesloten kronendak vormen. Bij het afvoeren van het hout dient het microreliëf van de paden gespaard te blijven (zie punt 2 in paragraaf IV1.6: paden en houtafvoer)! Eventueel kunnen, als de eerder aangeplante stinzenplanten zijn aangeslagen, hier en daar in de boskamers grotere vlekken met stinzenplanten worden aangeplant.

Beheer:

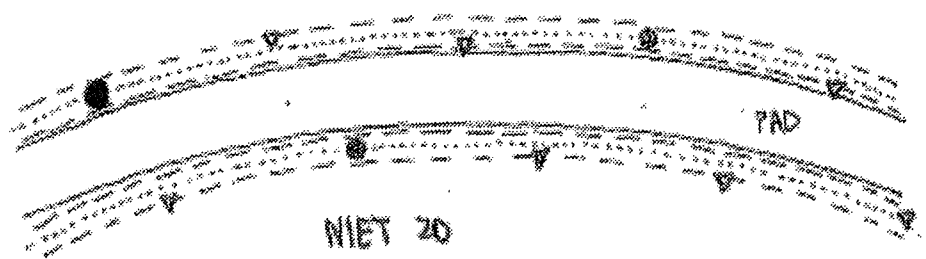
- Strook van 10 tot 15 meter langs de lanen en boomsingels vrijhouden van boom- en heesteropslag.
- Omgevallen bomen en dode bomen die niet structuurbepalend zijn (dat wil zeggen een groot deel van de bomen in de boskamers, aangegeven als open rondjes in de ontwerpkaart) laag bij de grond kappen en verwijderen.
- Dode bomen die wel structuurbepalend zijn laten staan of, als de afvallende takken een gevaar kunnen zijn voor wandelaars, afzagen op een hoogte van minimaal 4 meter, en afgezaagde deel afvoeren.
- Heesteropslag blijven verwijderen.
- Lanen, boomsingels en boomgroepen waar mogelijk inboeten zo gauw daarvoor ruimte is
- Gras- en kruidenvegetaties rondom de grote bosvijver minimaal één keer per jaar en waar nodig twee keer per jaar, en het maaisel afvoeren.
- Paden en waterafvoergeultjes jaarlijks vrijmaken van blad.

IV 1.6 AANBEVELINGEN PER ONDERDEEL

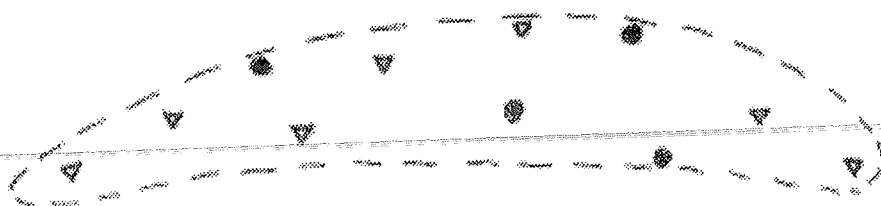
De nummering in deze en volgende paragrafen wijst naar en correspondeert met de nummering op de ontwerp- en maatregelenkaart 1 : 500. De locaties van de te planten bomen en heesters komen hier nauw. Het zijn in de architectuur immers de verhoudingen die het hem doen. Daarom is de ontwerp- en maatregelenkaart hier nauwkeurig ingemeten en ingetekend. Probeer bij de uitvoering dezelfde zorgvuldigheid te betrachten, en de locaties en maatverhoudingen op de ontwerp- en maatregelenkaart nauwkeurig op te volgen!

1 SLINGERLANEN EN SINGELS

De slingerlanen en singels (bomenrijen of bomenstroken die niet langs een pad lopen maar bijvoorbeeld langs het water) vormen samen met de boomgroepen de belangrijkste architectonische dragers ofwel het casco van het Nieuwe Werk. Ze slingeren zich als transparante zuilengalerijen door het parkbos, dat ze zo in een aantal "kamers" verdelen. De lanen en singels bestaan net als de boskamers hoofdzakelijk uit opgaande beuken, en deze staan op een afstand van 2 tot 5 meter van elkaar, terwijl ze in de boskamers uiteindelijk 15 tot 20

- BESTAANDE BOOM
- ▼ TE PLANTEN BOOM
- CONTOUREN LAN-
BEPLANTING ZOALS
AANGEGEVEN OP DE
ONTWERPKAART 1:500
- DENKBEELDIGE
VERBINDINGSLIJN
TUSSEN DE TIDEN
VAN DE BESTAANDE
BOOMEN

TEKENING 5: PLANTWIJZE IN SLINGERLANEN EN SINGELS. SCHAAAL 1:200

meter uit elkaar dienen te staan. Daardoor zijn de lanen en singels ook van een afstand herkenbaar als verdichte "schermen". Doordat de meeste laan- en singelbomen in het bos opgroeien vormen ze geen lage takken, en blijven de schermen transparant. Daar waar de bomen wél lage takken kunnen vormen, bijvoorbeeld langs het water, dienen ze zodanig opgesnoeid te worden dat men weer tussen de boomstammen door kan kijken.

In tegenstelling tot de rechte formele lanen van het landgoed hoeven de bomen in de slingerlanen en singels niet strak in het gelid te staan. Afhankelijk van de plek staan de bomen in één rij (bijvoorbeeld langs de brede noord-zuidslingerlaan), in twee of meerdere rijen (zoals in de grote slingerlaan langs de buitenrand), of verspreid in een bredere strook die plaatselijk verbreedt of versmalt (zoals langs de slingervijver).

Ook is enige variatie in leeftijd en vorm niet alleen mogelijk maar zelfs gewenst. Daarom hoeven de slingerlanen en singels ook niet als één geheel aangeplant te worden, en kan men waar mogelijk gebruik maken van spontane opslag.

1. Bestaande laan- en singelbomen zoveel mogelijk de ruimte geven door alle bomen binnen een afstand van 10-15 meter van de laan of singel te kappen en te verwijderen, met uitzondering van de op de ontwerp- en maatregelenkaart aangegeven exemplaren (zie nr. 13.1). Zieke en dode laan- en singelbomen afzagen op een hoogte van min. 4 meter, en het afgezaagde deel afvoeren. Bomen die zodanig lage takken vormen dat ze het zicht belemmeren opsnoeien. Ontbrekende rijen en gaten steeds waar mogelijk beplanten of inboeten met beuk (*Fagus sylvatica*) binnen de aangegeven contouren, direct of zo gauw daarvoor ruimte is. Plantafstand tussen de nieuw te planten bomen aanhouden van ca. 3,5 tot 5 meter, bij lanen op gelijke afstand van het pad als de oude, nog aanwezige laanbomen. Bij dubbele of meervoudige rijen proberen zoveel mogelijk langs de buitenrand van de aangegeven stroken te planten, dat wil zeggen de contourlijnen volgen (zie tekening 5). Spontane boomopslag binnen de aangegeven contouren handhaven, en daarbij selecteren op beuk, haagbeuk en gewone esdoorn. Opslag en jonge aanplant van naalddhout, lichtdoorlatende soorten, bramen en andere heesters steeds verwijderen.

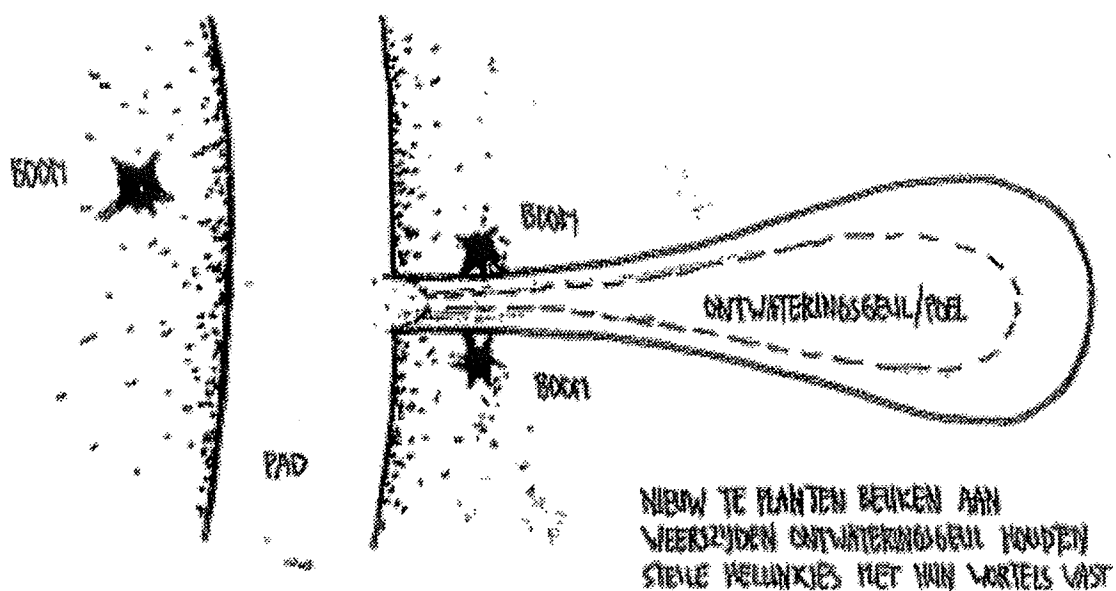
2 BOOMGROEPEN

De boomgroepen vormen in wezen "verdikte" singels. Net als de lanen en singels bestaan ze uit dicht opeen staande opgaande bomen, zonder lage vertakking, zodat ze op zichtniveau bestaan uit transparante zuilenbundels die belangrijke punten in het parkbos markeren. Het beheer van de boomgroepen is hetzelfde als van de lanen en singels, met dat verschil dat er ook ruimte is voor wat meer bijzondere boomsoorten die het "landmark" karakter van de boomgroepen meer kracht bijzetten.

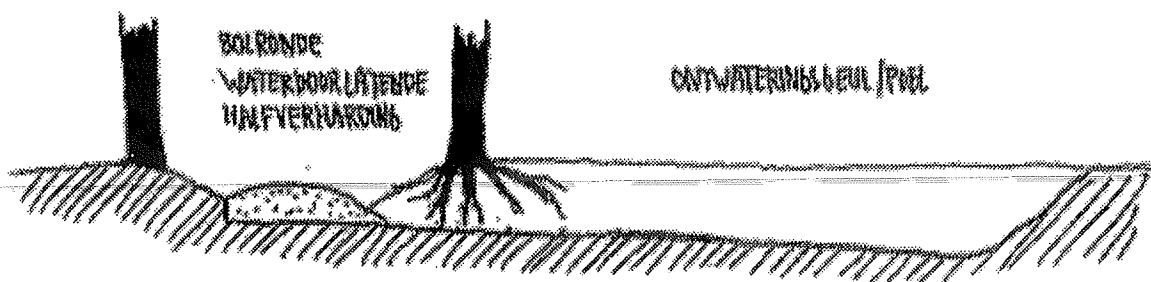
2.1 Maatregelen en beheer als in punt 1, maar met meer ruimte voor de aanplant of opslag van bijzondere boomsoorten, zoals rode beuk (*Fagus sylvatica atropurpurea*), tamme kastanje (*Castanea sativa*), Hollandse linde (*Tilia Europaea*), zomerlinde (*Tilia platyphyllos*), winterlinde (*Tilia cordata*), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), zilveresdoorn (*Acer sacharinum*), rode esdoorn (*Acer rubrum* en *Acer pseudoplatanus purpureum*), fijnspar (*Picea abies*) en douglas (*pseudotsuga menziésii*).

2.2 In bomengroep bij kruising slingervijver aanplanten 3x *Picea abies*, 1x *Castanea sativa* en 3 x *Acer sacharinum* op aangegeven locaties.

2.3 In bomengroep bij splitsing grote slingerlaan aanplanten 5 x *Acer rubrum*.

TEK. 6A BOVENAANZICHT PAD EN ONTWATERINGSGEUL/POEL IN 'NIEUWE WERK', SCHAAAL 1:100

TEK. 6B DWARSDOORSNEDE PAD EN ONTWATERINGSGEUL/POEL IN 'NIEUWE WERK', SCHAAAL 1:100

TEK. 7 DWARSDOORSNEDE VOETPAD, SCHAAAL 1:100

3 BOSKAMERS

De boskamers worden gevormd door de ruimtes die door de lanen, singels en boomgroepen omgeven worden, en alle overige restruimtes. Om de het architectonische casco zo goed mogelijk tot zijn recht te laten komen dienen deze ruimtes op zichtniveau zo open mogelijk te zijn, zonder dat afbreuk wordt gedaan aan het boskarakter. Daarom dienen de bomen in boskamers" ver uiteen te staan (15 tot 20 meter), zodanig dat ze uit kunnen groeien tot forse woudreuzen die samen een gesloten kronendak vormen, en is er voor liggend hout geen, en voor heesters weinig plaats.

Door achterstallig onderhoud (het achterwege blijven van dunning) staan de bomen in de huidige situatie echter veel dichter opeen dan gewenst, en is dunning noodzakelijk. Omdat grootschalige kap riskant is i.v.m. schorsbrand, windval, uitbundige heesteropslag en publieksreactie, dient deze dunning in fases te geschieden, om te beginnen met de bomen die langs de lanen, singels en boomgroepen staan, zodanig dat de lanen, singels en groepen maximaal de ruimte krijgen en goed tot hun recht komen. Om de ontwikkeling van heesteropslag zoveel mogelijk te beperken dienen de toekomstige woudreuzen vooral te bestaan uit beuken en plaatselijk andere, weinig licht doorlatende soorten als linde en esdoorn.

3.1 Alle bomen, heesters en liggend hout binnen een strook van 10 - 15 meter van de lanen, singels en boomgroepen dienen op korte termijn verwijderd te worden (eerste dunning, met uitzondering (wegens bijzondere waarde) van de op de ontwerp- en maatregelenkaart aangegeven exemplaren). In de toekomst alle opslag en liggend hout blijven verwijderen, en geen heesters of bomen in deze zone aanplanten. Wel kan men in deze strook stinzenplanten aanplanten, in kleine vlekken zoals aangeduid in tekening 4.

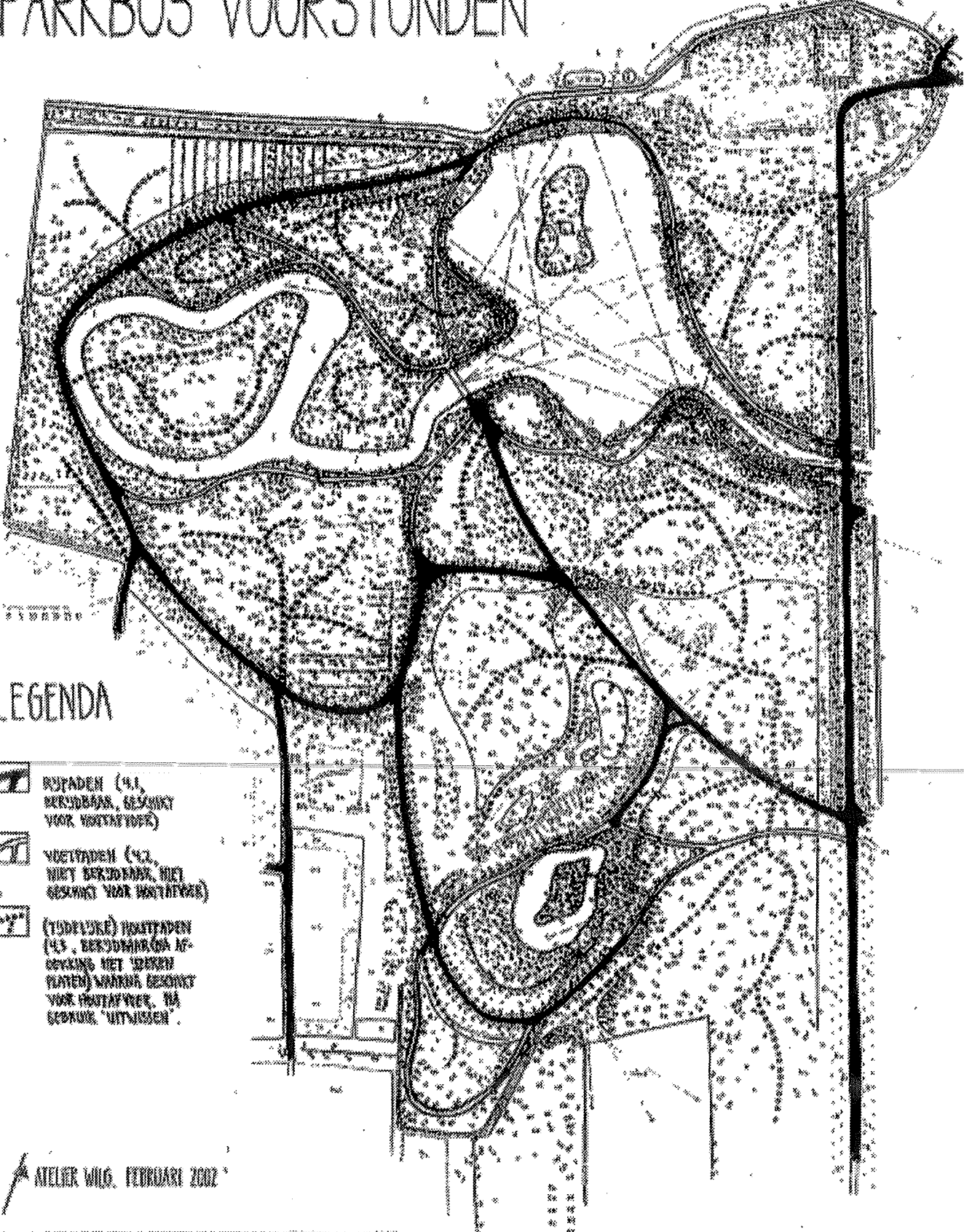
3.2 Opstand in fases dunnen. Als toekomstbomen dient men enerzijds de meest forse oude bomen te selecteren, en anderzijds de meest kleine en jonge, breed uitgroeiende bomen die de rol van de oude bomen in de toekomst kunnen overnemen zo gauw deze overleden zijn. Dit betekent dat men in de loop der tijd de bomen van middelbare leeftijd moet kappen, een deel van de jonge bomen, en verder alle dode en zieke bomen. De te handhaven oude bomen dienen onderling ca. 15 tot 20 meter uit elkaar te staan, en dat zelfde geldt voor de te handhaven jonge bomen. Deze laatste dient men vooral te selecteren op een mooie, breed uitgroeiende vorm (laagvertakt of meerstammig, met een evenwichtige opbouw), zodat ze kunnen uitgroeien tot mooie solitair. Daar waar geen mooie jonge boompjes te vinden zijn dient men deze aan te planten. Hiervoor in aanmerking komen vooral beuk (*Fagus sylvatica*) en plaatselijk ter afwisseling andere, weinig lichtdoorlatende loofhoutsoorten als zomerlinde (*Tilia platyphyllos*), winterlinde (*Tilia cordata*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en tamme kastanje (*Castanea sativa*). Alle te kappen bomen dienen zo laag mogelijk bij de grond te worden afgezaagd, met uitzondering van de meest monumentale dode bomen, die men kan laten staan, of, wanneer de vallende takken een gevaar vormen voor wandelaars, afzagen op een hoogte van minimaal 4 meter. Alle gekapte bomen en grote, op de grond gevallen takken dienen te worden afgevoerd, waarbij men zorgvuldig rekening dient te houden met het microreliëf van de paden (zie paden en houtafvoer). Omgevallen bomen dicht bij de kluit afzagen, afvoeren, en de kluit voorzichtig terug zetten. Heesteropslag zoveel mogelijk verwijderen, met uitzondering van enkele mooie, ver uiteen staande exemplaren.

4 FADEN EN HOUTAFVOER

Het oude padenstelsel speelt een essentiële rol in de aanleg van het parkbos, en is nog vrijwel in zijn geheel aanwezig. Plaatselijk zijn de paden echter dichtgegroeid of zo diep ingesleten en met humus gevuld dat ze te nat en/of te zacht zijn om belopen te kunnen worden.

Dit heeft geleid tot de ontwikkeling van sluippaden. Voor de architectuur en de beleving van het park is het van groot belang dat de sluippaden worden uitgewist, en de oorspronkelijke paden weer worden hersteld. Immers, deze paden vormen de ruggengraat van de lanen, lopen in veel

PARKBOS VOORSTONDEN

LEGENDA

- RIJSTADEN (4.1, BERSIDDAAN, GESCHIKT VOOR VOETSTADEN)
- VOETSTADEN (4.2, NIET BERSIDDAAN, NIET GESCHIKT VOOR VOETSTADEN)
- (TUSSENDE) RIJSTADEN (4.3, BERSIDDAAN AF-GEKEND NIET VOETSTADEN) NIET GESCHIKT VOOR VOETSTADEN, NA GEBRUIK 'UITWISSEN'.

ATELIER WIG. FEBRUARI 2002

 RUPTADEN (41, BEROODBAAR, GESCHIKT VOOR HOEFSTAYDER)

 VUETADEN (42, NIET BEROODBAAR, NIET GESCHIKT VOOR HOEFSTAYDER)

> (TOSSELUKE) HOEFSTADEN (43, BEROODBAAR, NIET GESCHIKT VOOR HOEFSTAYDER, NA BEKUK 'UITWISSEN'.

ATELIER WLG. FEBRUARI 2002

~~ALL INFORMATION CONTAINED HEREIN IS UNCLASSIFIED EXCEPT WHERE SHOWN OTHERWISE~~

PADEN EN HOUTAFVOER

TEKENING 8

sierlijker curven dan de sluippaden, en leiden de wandelaar langs de mooiste plekken en zichten. Bij het herstel van de paden dient men voorzichtig te werk te gaan. Hun diepe ingesleten ligging veroorzaakt weliswaar veel wateroverlast op de paden, maar geeft het parkbos ook veel reliëf en een doorleefde "ouderdom". Het verdient daarom sterk de voorkeur om het waardevolle, gegroeide (en dus niet maakbare microreliëf) zoveel mogelijk te sparen en de wateroverlast te bestrijden met waterafvoergeultjes die op de laagst gelegen plekken dwars op het pad gegraven worden en uitlopen in kleine, druppelvormige poeltjes. Deze poeltjes vormen een nieuwe laag in het ontwerp, bedoeld om de oude lagen te sparen en zo de ouderdom van het park beleefbaar te maken (zie tekening 6).

Het padenstelsel kan worden onderscheiden in voetpaden (4.1), rijpaden (4.2) en houtpaden (4.3) (zie tekening 8), en daar naast de "uit te wissen" sluippaden. De voetpaden en rijpaden zijn goed onderhouden, duidelijk herkenbare paden, waarbij de eerstgenoemde zo smal zijn dat ze alleen voor voetgangers geschikt zijn, terwijl de rijpaden zo stevig en breed zijn dat ze ook bereden kunnen worden, bijvoorbeeld ten behoeve van de houtafvoer. De houtpaden zijn tijdelijke, onopvallende sporen door de boskamers, alleen bedoeld ten behoeve van de afvoer van het hout. Bij gebruik dienen ze op kwetsbare plaatsen tijdelijk versterkt te worden met ijzeren platen, om te grote verzakkingen en samen persing van de bodem (en daarmee beschadiging van het wortelstelsel van de bomen) te voorkomen.

Bij het afvoeren van het vijverslib en bij de bosbouwkundige werkzaamheden (met name het afvoer van het hout) dient men het microreliëf van de paden zoveel mogelijk te sparen. Dit betekent dat men hiervoor alleen gebruik mag maken van de rij- en houtpaden, en dat de voetpaden niet bereden of gekruist mogen worden.

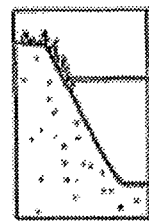
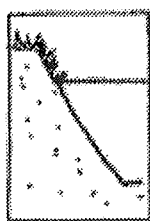
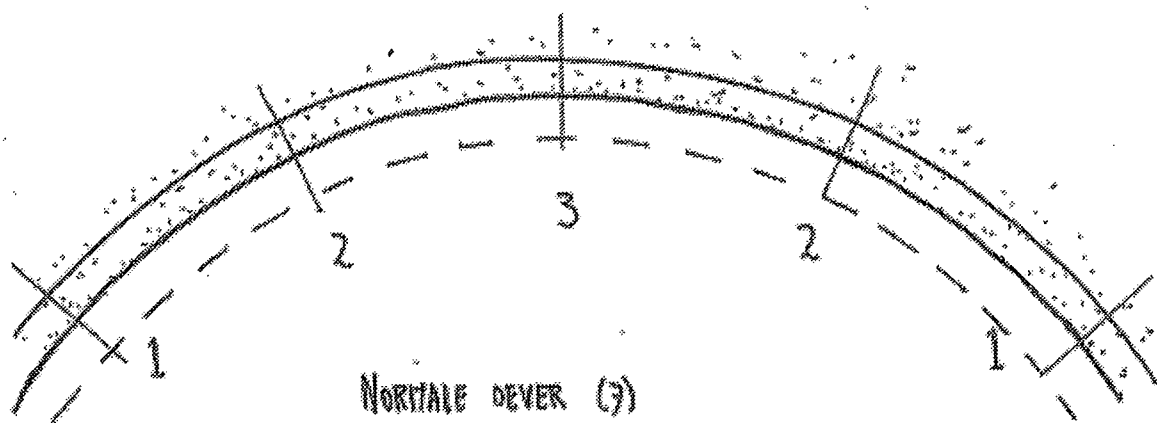
4.1 Voetpad herstellen door verwijdering van alle blad en humus, het aanbrengen van een betere betredingslaag (brekerzand) en het graven van waterafvoergeultjes dwars op het pad, die uitmonden in de vijver of een druppelvormig poeltje (zie tekening 6). Hierbij de huidige (bestaande) breedte handhaven. Vrijkomend blad en humus gebruiken om de sluippaden mee "uit te wissen". Daar waar het pad na verwijdering van blad en humus zodanig diep komt te liggen dat de wateroverlast niet meer met zijgeultjes kan worden opgelost, het bed iets met zand verhogen. Zorg er echter voor dat het pad ook daarna iets verdiept blijft liggen ten opzichte van zijn omgeving (zie tekening 7). Na herstel paden jaarlijks vrijmaken van blad.

4.2 Rijpad herstellen door verwijdering van alle blad en humus, het aanbrengen van een half verhardingslaag van gebroken puin en zand, en het graven van waterafvoergeultjes dwars op het pad, die uitmonden in de vijver of een druppelvormig poeltje (zie tekening 6). Hierbij de huidige (bestaande) breedte handhaven. Vrijkomend blad en humus gebruiken om de sluippaden mee "uit te wissen". Daar waar het pad na verwijdering van blad en humus zodanig diep komt te liggen dat de wateroverlast niet meer met zijgeultjes kan worden opgelost, het bed iets met gebroken puin en zand verhogen. Zorg er echter voor dat het pad ook daarna iets verdiept blijft liggen ten opzichte van zijn omgeving (zie tekening 7). Na herstel paden jaarlijks vrijmaken van blad.

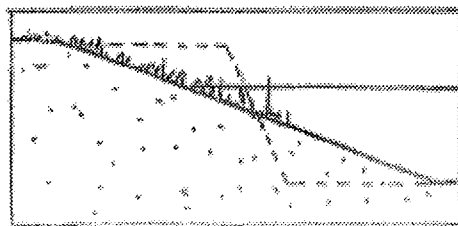
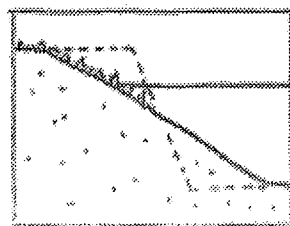
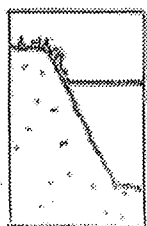
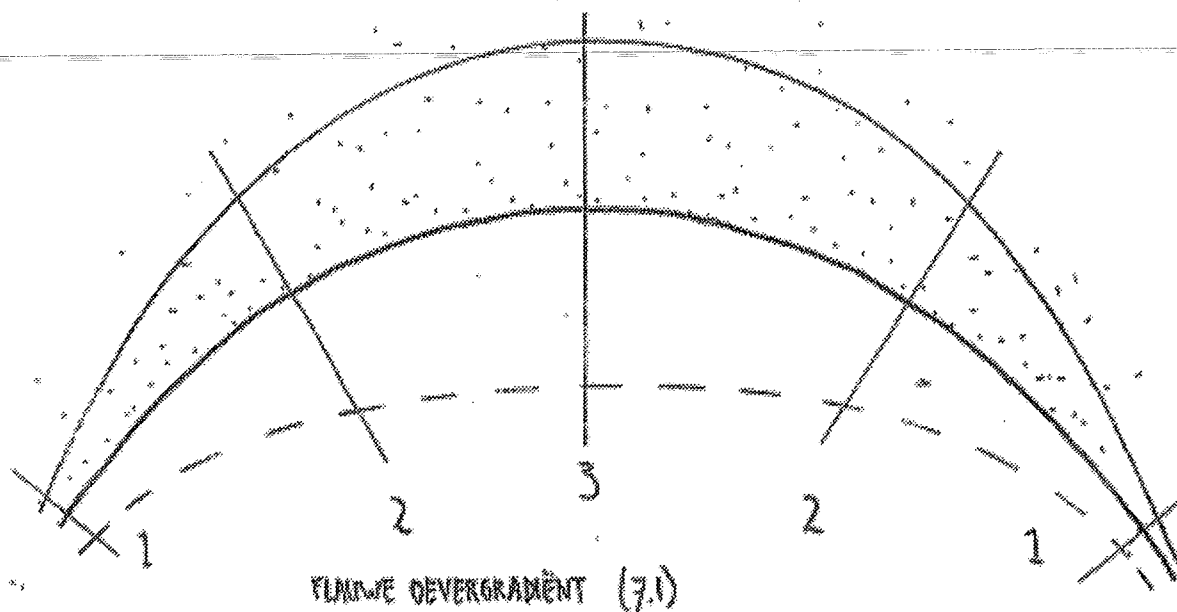
4.3 Bij bosbouwkundige werkzaamheden indien nodig tijdelijk houtpad aanleggen tussen de werkplek en het rijpad met behulp van ijzeren platen. Deze platen zorgen ervoor dat de bodem niet te veel verzakt of samengedrukt wordt, en dus dat de boomwortels niet te veel beschadigd worden. Nagebruik de platen weer verwijderen en eventuele sporen uitwissen.

4.4 Sluippaden uitwissen door ze te bedekken met de bij het opschonen van de te herstellen paden vrijkomende humus en bladafval.

5 RIJPADEN KRUISINGEN

TEKENING 9

Op twee plekken is niet meer duidelijk hoe de oorspronkelijke paden hebben gelegen. Het tracé is hier vastgesteld op basis van de vormtaal van het padenstelsel als geheel en de locatie van de oude bomen.

5.1 Rijpaden aan- of verleggen volgens de op de ontwerp- en maatregelenkaart aangegeven contouren op basis van de aanwijzingen in punt 1.4.2. Bij de westelijke rijpadenkruising dient hiertoe een beukje gekapt te worden. Oude sporen langs het herstelde pad ophogen met vrijkomende humusgrond, zodanig dat de contouren van het herstelde pad weer duidelijk zichtbaar worden.

6 SLINGERVIJVER

Samen met de paden vormen de curven van de slingervijver de leidraad waar het patroon van slingerlanen, singels en boomgroepen op geënt is. De slingervijver is nog in zijn geheel gaaf aanwezig, maar dreigt plaatselijk te verlanden door bladophoping. Bovendien is het slib op de bodem van de slingervijver zwaar vervuild.

6.1 Slingervijver uitbaggeren, waarbij het slib bij voorkeur via buizen, rij- of houtpaden dient te worden afgevoerd om het zeer waardevolle, gerijpte doch kwetsbare microreliëf van de oevers en de paden zoveel mogelijk te sparen. Op lange termijn vijver af en toe opnieuw ontdoen van vallend blad. Omgevallen bomen op de oevers dichtbij de kluit afzagen en verwijderen, waarna de kluit weer voorzichtig teruggeplaatst dient te worden. Grote takken eveneens uit het water blijven verwijderen.

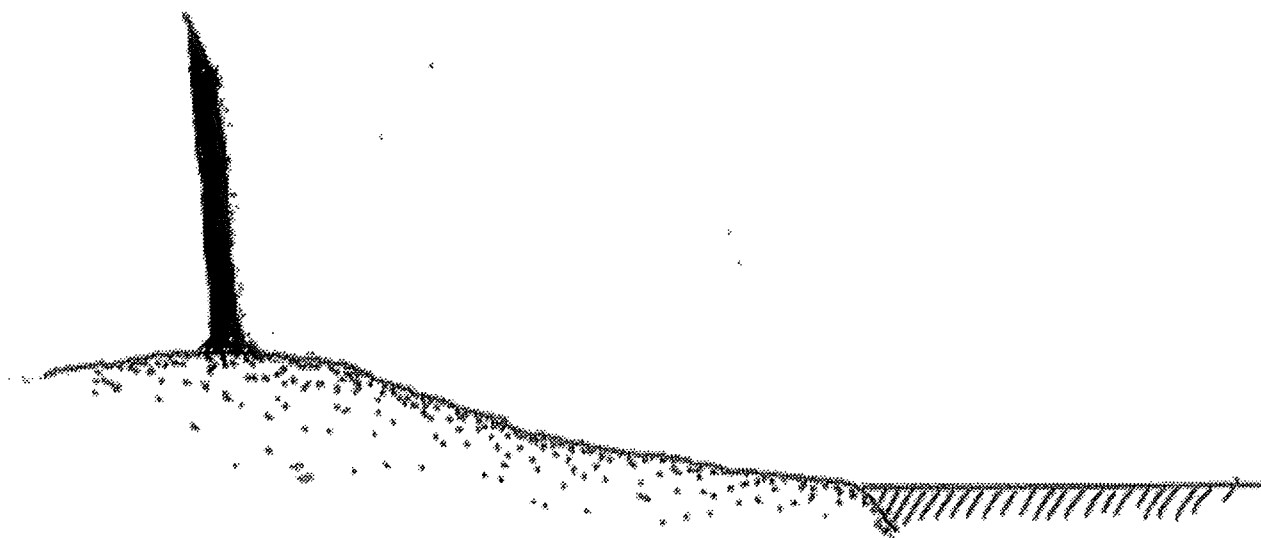
7 t/m 14; GROTE BOSVIJVER

De grote bosvijver vormt het hart van het Nieuwe Werk, en de enige grote open ruimte zonder kronendak. Dit betekent ook, dat dit de enige plek is in het Nieuwe Werk waar de bezoeker niet alleen tegen de onderkant van de boomkronen kan aankijken, maar ook tegen de zijkant van de boomkronen aan de overkant. Samen vormen de bomen langs de grote bosvijver een groene wand, waarin afwijkende kleuren of bladvormen goed tot hun recht komen.

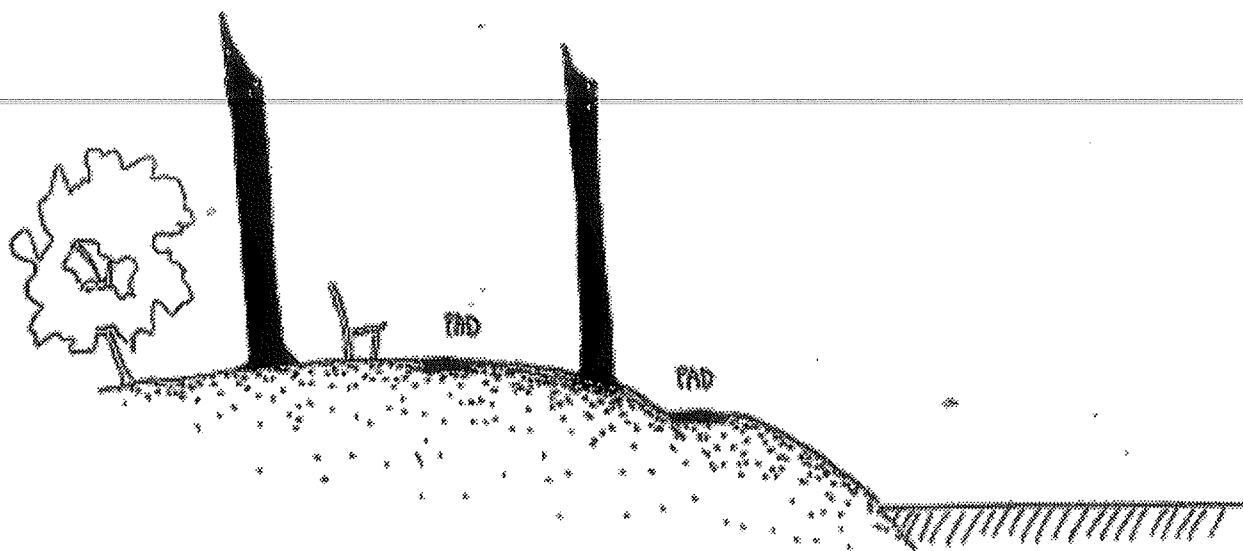
Bloeiende heestergroepen, bijzondere bomen en zorgvuldig gemaaide grasbennen kunnen de centrale positie van de grote bosvijver goed tot zijn recht laten komen, maar ook hier is enige bescheidenheid op zijn plaats. Bomen met een bijzondere bladkleur, zoals rode beuken, zijn alleen bijzonder als ze zijn opgenomen in een wand die overigens groen is. Merk op dat uit de aanlegtijd, net als in de rest van het Nieuwe Werk, langs de vijver vooral (sporen van) bomenrijen zijn te vinden, en nauwelijks solitairen. Sierheesters kan men in de huidige situatie alleen aantreffen op het westelijke uitzichtheuveltje.

Het ontwerp richt zich vooral op herstel van de aanlegsituatie, voor zover deze bekend is. Daar waar deze niet meer kon worden achterhaald, wordt er met beplanting en verwijdering van opslag naar gestreefd de aanwezige historische elementen en vormen goed tot hun recht te laten komen. Daarbij is in het bijzonder aandacht geschonken aan het articuleren van de vijvervorm, zodanig dat vanaf de uitzichtpunten de vijverranden niet in hun geheel te overzien zijn, en zodoende de suggestie wordt gewekt van een eindeloos doorlopende waterpartij. Plaatselijk zijn nieuwe sierbomen of bloeiende heesters geïntroduceerd, waarbij steeds gebruik is gemaakt van soorten en cultivars die aan het begin van de negentiende eeuw geliefd waren. De soortenkeuze geeft tevens uitdrukking aan de plaatselijke bodemgesteldheid en de sfeer van het achterliggende terrein: aan de zuidoostzijde botanische rozen, meidoorns en sleedoorns, aan de zuidwestzijde rododendrons, aan de noordwestzijde hazelaars en lijsterbessen, en aan de noordoostzijde essen.

In de punten 8 t/m 14 wordt de inrichting van de verschillende vijveroevers nader toegelicht. Punt 7 richt zich op de vijver zelf. De oorspronkelijke vijver en vijvervorm is nog steeds gaaf

WITZICHTSHEUVEL: HUIDIGE SITUATIE, DOORSNEDEN 1:100

WITZICHTSHEUVEL: STREEFSITUATIE, DOORSNEDEN 1:100

TEKENING 10

aanwezig, maar ernstig vervuild. Sanering kan met name de ecologische waarde van de vijver aanmerkelijk vergroten. Daarnaast kan met de creatie van een flauwe oevergradiënt op daarvoor vanuit architectonisch opzicht geschikte plaatsen een aantrekkelijker leefmilieu worden geschapen voor een groot aantal waterorganismen en amfibieën. NB: het gaat hier niet om herstel, maar om een hedendaagse aanpassing ten behoeve van de ecologische kwaliteit. Verder is het gewenst de inlaat van de vijver in de toekomst te restaureren/herstellen.

7 Grote vijver uitbaggeren en saneren, waarbij het slib via buizen, rij- of houtpaden dient te worden afgevoerd om het zeer waardevolle, gerijpte doch kwetsbare microreliëf van de oevers en de paden zoveel mogelijk te sparen.

7.1 Creatie van een flauwe oevergradiënt door de grond landinwaarts geleidelijk iets af te graven en met de vrijkomende grond de aangrenzende vijverbodem iets op te hogen (zie tekening 9). De oevervegetatie die hier zal ontstaan minimaal één maal per jaar, maar bij voorkeur twee maal per jaar maaien, en het maaisel afvoeren.

8 ZUIDELIJK UITZICHTHEUVELTJE EN VIJVERMONDING

Het zuidelijke uitzichtheuveltje en de aangrenzende vijvermonding direct ten oosten van dit heuveltje, vormen de belangrijkste toegang of voorportaal van het Nieuwe Werk, en leggen de verbinding met het open parkgedeelte ten oosten van de Middenlaan. Veel zichtlijnen komen hier samen.

Helaas is deze centrale en bijzondere plek recentelijk sterk vergraven, terwijl langs de zuidrand een storende rand van naaldhout is aangeplant. Van de oude beplanting resteert weinig, helaas is recent de laatste markante en beeldbepalende rode beuk omgewaaid. Hoe de inkleding van deze plek er in het verleden heeft uitgezien is onbekend, maar gezien de bijzondere positie mag verwacht worden dat hier een grote mate van verfijning heeft plaatsgevonden.

Volgens oude kaarten is deze plek, anders dan de rest van het Nieuwe Werk, nooit bedekt geweest met bos, maar zonder opgaande begroeiing zou het een onaangename, kale plek zijn, een gat waar men juist een "landmark" zou verwachten.

Tegen deze achtergrond wordt in het ontwerp een inrichting voorgesteld met bloeiende heesters en sierboompjes, zodanig dat de bijzondere positie van deze plek opnieuw goed uit de verf komt. De soortkeuze sluit aan bij het karakter van de natuurlijke heestervegetatie. Het knooppunt van alle zichtlijnen, dat wil zeggen het uitzichtheuveltje zelf, wordt waardig gemarkeerd met een kleine ring van linden die alle belangrijke zichten inkaderen

8.1 Boom- en heesteropslag verwijderen, met uitzondering van de op de kaartgemarkeerde soorten. Reliëf herstellen, zodanig, dat het uitzichtheuveltje een bolronde vorm krijgt (zie tekening 10). Voor de ophoging vruchtbare lichte klei gebruiken, afkomstig uit of vergelijkbaar met de kleigronden ten oosten van de Middenlaan. Twee rode beuken planten als vervanging van de verdwenen rode beuken. Zes Hollandse lindes (*Tilia x Europea*) aanplanten in halve ring die aansluit op de reeds aanwezige eiken. De plaatsing van de lindes komt zeer nauw. Daarom exact de ontwerpkaart volgen, zodanig dat de (stammen van de) lindes de belangrijke zichten vanaf het bankje inkaderen in plaats van tegenhouden. Om de ring en op de ringpad aanleggen van respectievelijk 1,0 en 0,7 meter breed volgens de op de kaart aangegeven contouren. De paden dienen iets (ca. 5 cm) verdiept te liggen, en met dezelfde half verharding te worden verstevigd als de overige voetpaden van het Nieuwe Werk. Achter in de ring (voor de eiken, zie kaart) op het zichtpunt een sierlijk bankje plaatsen (bij voorkeur het ontwerp laten aansluiten op het ontwerp van de nieuwe brug over de slingervijver, zie 14.1). Bermen en oeverranden niet inzaaien, maar omvormen tot kruidenvegetatie door jaarlijks de spontaan opkomende vegetatie minimaal één maal per jaar, doch bij voorkeur twee keer per jaar te maaien en het maaisel af te voeren. Hout opslag op de oeverrand steeds verwijderen, met uitzondering van een enkele els die niet in het zicht staat (deze wel opsnoeien!). De twee rode beuken direct ten westen van de beukenring na dood vervangen door nieuwe rode beuken.

8.2 Kom in de hoek van de Middenlaan en het paadje langs de vijvermonding ophogen tot een natuurlijke glooiing vanaf het paadje ontstaat. Voor de ophoging vruchtbare lichte klei gebruiken, afkomstig uit of vergelijkbaar met de kleigronden ten oosten van de Middenlaan.

8.3 Bestaand pad iets verleggen volgens de aangegeven contouren, zodat een ruimere bocht ontstaat (zie kaart). Het nieuwe pad dient iets (ca. 5 cm) verdiept te liggen, en met hetzelfde brekerzand te worden verstevigd als de overige voetpaden van het Nieuwe Werk.

8.4 Alle naaldhout verwijderen. Vrijkomende grond niet inzaaien, maar omvormen tot kruidenvegetatie door jaarlijks de spontaan opkomende vegetatie minimaal één maal per jaar, doch bij voorkeur twee keer per jaar te maaien en het maaisel af te voeren.

8.5 Alle naaldhout verwijderen, met uitzondering van enige exemplaren binnen de aangegeven contouren. De gehandhaafde exemplaren dienen van onderen dicht te zijn. Daarom lage takken niet verwijderen!!!

8.6 Omgeving uitzichtheuveltje en zuidoever van de vijvermonding aankleden met heesters, kleine boompjes en een nieuwe rode beuk ter vervanging van de omgewaaide. De volgende soorten dienen te worden aangeplant op de aangegeven locaties, waarbij de aangegeven zichtlijnen zorgvuldig open moeten worden gehouden. De contouren van de heestergroepen geven de plantvakken aan - het loof van de groepen zal bredere uitgroeien. "3 x 5" betekent 3 groepjes van ieder 5 stuks, en "5 x 3" betekent 5 groepjes van ieder 3 stuks:

- Els (*Alnus glutinosa*) 11 x 1
- Rode beuk (*Fagus sylvatica atropurpurea*) 1 x 1
- Gouden regen (*Laburnum anagyroides*) 4 x 1
- Vogelkers (*Prunus padus*) 3 x 1
- Gele kornoelje (*Cornus mas*) 3 x 1
- Meidoorn (*Crataegus laevigata*) 4 x 1
- Sleedoorn (*Prunus spinosa*) 3 x 1
- Struikkamperfoelie (*Lonicera tatarica*) 5 x 3
- Hondsroos (*Rosa canina*) 5 x 3 + 1 x 5
- Gevulde kaneelroos (*Rosa majalis plena*) 2 x 5 + 1 x 3
- Gevulde duinroos (*Rosa pimpinellifolia plena*) 2 x 5
- Egelantier (*Rosa rubiginosa*) 3 x 3

De elzen dienen meerstammig te zijn. Daartoe dient men de elzen vlak na aanplant een keer terug te zetten, waarna de twee tot vijfsterkste opgaande takken geselecteerd worden om uit te groeien tot stammen en de overige takken verwijderd worden. In verband met een ruim onderdoorzicht dienen de elzen bovendien regelmatig opgesnoeid te worden. Ook andere opgaande heesters en kleine boompjes waar nodig op snoeien om de aangegeven zichten open te houden. Bermen en open ruimte niet inzaaien, maar omvormen tot lage kruidenvegetatie door jaarlijks de spontaan opkomende vegetatie minimaal één maal per jaar, doch bij voorkeur twee keer per jaar te maaien en het maaisel af te voeren. De monumentale rode beuk na dood ontdoen van takken, maar stam laten staan. Op aangegeven locatie nieuwe rode beuk planten.

8.7 Noordoever van de vijvermonding ontdoen van beuken opslag en aankleden met heesters en kleine boompjes in de berm en in de bosrand. De volgende soorten dienen te worden aangeplant op de op de kaart aangegeven locaties, waarbij de aangegeven zichtlijnen zorgvuldig open moeten worden gehouden. De contouren van de heestergroepen geven de plantvakken aan - het loof van de groepen zal bredere uitgroeien. "3 x 5" betekent 3 groepjes van ieder 5 stuks, en "5 x 3" betekent 5 groepjes van ieder 3 stuks:

- Eik (*Quercus robur*) 1 x 1
- Vogelkers (*Prunus padus*) 1 x 1
- Gele kornoelje (*Cornus mas*) 3 x 1
- Meidoorn (*Crataegus laevigata*) 1 x 1

- Struikkamperfoelie (*Lonicera tatarica*) 1 x 3
- Hondsroos (*Rosa canina*) 5 x 3
- Gevulde duinroos (*Rosa pimpinellifolia plena*) 1 x 3

Bermen niet inzaaien maar omvormen tot lage kruidenvegetatie doorjaarlijks de spontaan opkomende vegetatie minimaal één maal per jaar, doch bij voorkeur twee keer per jaar te maaien en het maaisel af te voeren.

8.8 Alle naalddhout en de jonge beuk langs de binnenbocht van de vijver verwijderen. Binnen de aangegeven contouren 1 groep van 3 en één groep van 9 rododendrons (*Rhododendron ponticum*) aanplanten (NB: de contouren geven de grenzen van het plantvak aan; de heesters zullen breder uitgroeien). Oude bomen na dood laag bij de grond afkappen, verwijderen en niet vervangen, om de gehandhaafde naalddhoutaanplant ten zuiden daarvan meer ruimte te geven.

9 WESTELIJKE UITZICHTHEUVELTJE

Anders dan het zuidelijk uitzichtheuveltje, dat als "eyecatcher" op een knooppunt van zichtlijnen gelegen is, vormt het westelijke uitzichtheuveltje eigenlijk niet meer dan een uitstekende lob van het parkbos. Dit verschil komt terug in de vormgeving: het zuidelijke uitzichtheuveltje heeft brede grasbermen, een opvallende 'kroon' van linden, en een rijke aankleding van bloeiende heesters, terwijl op het westelijke uitzichtheuveltje in wezen de basisopzet van het parkbos, met bomensingels en bomengroepen, wordt voortgezet, en alleen de rododendrongroepen de bijzondere ligging aan het water markeren. Deze rododendrongroepen zijn echter zodanig uitgegroeid dat ze bijna het hele uitzichtheuveltje, met zijn pad langs de oever en zijn zichten, hebben overwoekerd.

Behalve als uitzichtpunt speelt het westelijke uitzichtheuveltje ook een belangrijke rol als "coulis" die, gezien vanaf het zuidelijk uitzichtheuveltje, de noordwestelijke punt van de vijver aan het oog onttrekt, zodat de suggestie wordt gewekt dat de vijver hier verder doorloopt dan werkelijk het geval is. Omdat de lob eigenlijk net iets te weinig het water insteekt (of omgekeerd de vijverpunt net niet ver genoeg het bos induikt) dienen de rododendrons en bomen op de noordoostoever van de lob over het water het heen te hangen om de noordwestpunt van de vijver werkelijk te kunnen verbergen. Houd hiermee rekening bij het terug- of op snoeien van de bomen en heesters!

9.1 Rododendronheesters zodanig terugzetten en / of verwijderen dat ze alleen binnen de aangegeven contouren wortelen. Daar, waar binnen de aangegeven contouren geen rododendrons (meer) wortelen, nieuwe aanplanten (*Rhododendron ponticum*). NB: snoei niet meer terug dan noodzakelijk is om het pad en de zichten weer vrij te maken! De contouren op de kaart geven alleen de plant of wortelvakken aan. Dat wil zeggen dat de contouren van de heesters zelf enige meters ruimer zijn!!! Vooral het loof dat over het water hangt dient te worden gespaard, om (gezien vanaf het zuidelijke uitzichtheuveltje) de noordwestpunt van de vijver aan het oog te onttrekken. Vervolgens pad dat langs de oever loopt volgens de aangegeven contouren herstellen met brekerzand (ca. 1 m. breed) als de overige voetpaden in het Nieuwe Werk. Bomen langs de zuid- en oostoever zodanig op snoeien dat men vanaf het pad en het bruggetje weer onder de bomen door over de vijver kan kijken. Bomen langs de noordoost oever niet op snoeien, om (gezien vanaf het zuidelijke uitzichtheuveltje) de noordwestpunt van de vijver aan het oog te onttrekken. Bomen en heesters die niet binnen de contouren van de bomenrij of de bomengroepen staan verwijderen. Vegetatie op bermen en oevers kort houden, dat wil zeggen waar nodig maaien en het maaisel afvoeren. Beuken en eiken in de bomenrij langs de oever na dood vervangen door afwisselend essen en Noorse esdoorns (*Acer platanoïdes*).

9.2 Boomgroepen binnen de aangegeven contouren beheren als in punt 2. Bijplanten: vier Noorse esdoorns (*Acer platanoïdes*) en vier gewone essen (*Fraxinus excelsior*). Bomen en heesters buiten de aangegeven contouren verwijderen. Op termijn de overgebleven gewone esdoorns op het heuveltje vervangen door eik of Noorse esdoorn. Vegetatie onder en om de

boomgroepen kort houden (d.w.z. maaien indien nodig en het maaisel afvoeren) om het reliëf van het heuveltje goed te doen uitkomen. Op aangegeven locatie een sierlijk bankje plaatsen (bij voorkeur het ontwerp laten aansluiten op het ontwerp van de nieuwe brug over de slingervijver, zie 14.1)

10 KLEINE VIJVERWEIJE

Achter de noordwestelijke punt van de vijver kan een aangename open plek aan het water worden gecreëerd, zodanig dat de randen van het bos de vijervormen versterken.

10. Alle bomen, houtopslag en houtaanplant binnen de aangegeven contouren en langs de noordwestelijke vijveroever verwijderen, met uitzondering van de rode beuken, het berkje en een deel van de bamboe. 3 + 15 + 12 rododendronheesters (Rhododendron ponticum) aanplanten binnen de aangegeven contouren (NB: de contouren geven de plantvakken aan). De contouren van de heesters zelf zullen ruimer zijn). Op aangegeven locatie een sierlijk bankje plaatsen (bij voorkeur het ontwerp laten aansluiten op het ontwerp van de nieuwe brug over de slingervijver, zie 14.1). Open plek, bermen en oevers niet inzaaien, maar spontaan opkomende vegetatie kort houden door minimaal 1 x per jaar, maar bij voorkeur 2 x per jaar te maaien, en het maaisel af te voeren. Rode beuken na dood vervangen door nieuwe exemplaren op de zelfde locatie.

11 NOORDRAND VIJVER

De grote bosvijver is vormgegeven als een besloten, naar binnen gekeerde ruimte. Dit betekent dat de relatief smalle strook tussen de vijver en de populierenweide ten noorden daarvan, gezien vanaf de overkanten van de vijver een relatief dichte wand moet vormen. Deze wand wordt gevormd door de relatief recentelijk gekapte en weer te herplanten eikensingel, en door heestergroepen (voornamelijk hazelaar en verder rododendron, lijsterbes en boswilg) die zodanig geplaatst zijn dat het pad over de strook afwisselend zichten biedt naar de vijver binnen en de populierenweide buiten. In de toekomst is het gewenst de vijverinlaat te restaureren/herstellen.

11.1 Eikensingel waar nodig opnieuw aanplanten met inlandse eik (6 x Quercus robur of Quercus petraea). Alle overige houtaanplant en houtopslag verwijderen, met uitzondering van de gemarkeerde heesters. De volgende heesters dienen op de aangegeven locaties / binnen de aangegeven contouren te worden aangeplant:

- Hazelaar (Corylus avellana) 12 x 1
- Rododendron (Rhododendron ponticum) 1 x 12
- Hulst (Ilex aquifolium) 1 x 3 + 1 x 5
- Els (Alnus glutinosa) 3 x 1

De hazelaars dienen spoedig na aanplant een keer te worden teruggezet, om meerdere stammen te creëren. De hazelaars daarna niet meer terugsnoeien. Ook de elzen dienen spoedig na aanplant een keer te worden teruggezet, waarna bij uitloop 2 tot 5 opgaande takken tot stammetjes dienen te worden geselecteerd en de overige verwijderd. Bermen aan weerszijden van het pad niet inzaaien maar spontaan opkomende vegetatie kort houden door minimaal 1 x per jaar, doch bij voorkeur 2 x per jaar te maaien, en het maaisel af te voeren.

11.2 Heestergroepen binnen aangegeven contouren stimuleren en dicht houden om zichten op de populierenweide af te schermen, en buiten de aangegeven contouren verwijderen om (andere) zichten op populierenweide juist mogelijk te maken.

11.3 Aangegeven bomen, houtopslag en houtaanplant verwijderen om de eikensingel meer ruimte te geven en het aanwezige microreliëf beter tot zijn recht te laten komen.

12 GROTE VIJVERWEIDE

In de oorspronkelijke aanleg speelde de grote vijverweide een grote rol. Samen met de vijver vormde hij de enige open plek (d.w.z. zonder kronendak) in het parkbos, waarover belangrijke zichten liepen vanaf de Middenlaan en het zuidelijk uitzichtheuveltje. Helaas is de weide twee tot drie decennia geleden dicht geplant met beuk en naalddhout, en van de vijver afgescheiden met een walletje. Omdat de boomgroepen aan weerszijden van de weide nog wel intact zijn, kan de vorm ervan, die men onder meer op de opstandkaart uit het begin van de negentiende eeuw kan zien, echter nog duidelijk in het veld onderscheiden worden.

Vanwege de belangrijke rol die de weide in de totale aanleg speelde gaat het ontwerp uit van het herstel van de weide, dat wil zeggen verwijdering van de jonge houtaanplant en het walletje, en de aanplant van een nieuwe bomengroep in het midden langs de oever.

12.1 Alle naalddhoutaanplant en beukenaanplant buiten de oude bosschages (12.2) verwijderen, ook de beuken langs het water en het pad. Stronken frezen of uit de grond trekken. Bij voorkeur de strooisellaag verwijderen om de verruiging te beperken en sneller een minder ruige gras-kruidenvegetatie kan ontstaan. Walletje (opgeworpen van vijverslib) langs de vijver verwijderen, en vrijkomende (waarschijnlijk vervuilde) grond afvoeren. Het afgraven dient zeer zorgvuldig te geschieden, opdat een mooie oevervorm ontstaat zoals elders langs de vijver. Grond van de weide frezen en licht egaliseren. Op de aangegeven locatie midden in de weide langs de vijver halve ring van essen (*Fraxinus excelsior* 12 x) en zomereiken (*Quercus robur*, 4 x) planten, met op de zuidelijke hoek een dichtere groep van goud es (*Fraxinus excelsior* "aureovariegata" 6 x) en op de noordelijke hoek een dichtere groep van Noorse esdoorn (*Acer platanoïdes* 6 x). Grond van de weide en in de halve eiken-essenring niet inzaaien, maar spontaan opkomende vegetatie minimaal 1 x per jaar, doch bij voorkeur 2 x per jaar maaien, en het maaisel afvoeren. De essen en eiken van de halve ring op den duur op snoeien, zodat een vrij uitzicht tussen de stammen mogelijk blijft. De goudessen en de Noorse esdoorns dienen echter NIET opgesnoeid te worden, zodat ze een soort poortje gaan vormen met laag over het water en het gras hangende takken.

12.2 De oude bosschages langs de vijverweide beheren als boomgroepen (zie punt 2). Zorg ervoor dat vooral langs de randen de bomen dicht opeen (blijven) staan, zodat de contouren goed tot hun recht komen. Waar nodig beuken en andere zware soorten die de randbomen dreigen te verdringen verwijderen. Gaten in de randen invullen met lichtdoorlatende boomsoorten (*Quercus robur*, *Quercus petraea*, *Fraxinus excelsior*, *Populus nigra*) en af en toe een sierlijke boom met afwijkende bladkleur of opvallende bloei (*Populus tremula*, *Populus balsamifera*, *Acer rubrum*, *Acer platanoïdes*, *Aesculus hippocastaneum*, *Salix alba*). Op korte termijn op de aangegeven locaties planten 1 schietwilg (*Salix alba*), 1 rode esdoorn (*Acer rubrum*) en 3 paardenkastanjes (*Aesculus hippocastaneum*).

12.3 Linde kappen om de visuele relatie tussen de vijver en de weide te herstellen.

12.4 Bamboe, elzen en andere houtopslag, met uitzondering van de aangegeven exemplaren verwijderen om belangrijke zicht vanaf het zuidelijke uitzichtheuveltje over de weide te herstellen. De elzen die blijven staan dienen te worden opgesnoeid.

13 EILANDJE

De beplanting op het eilandje dient hetzelfde karakter te hebben als de beplanting op de westoever van de vijver.

13. Boomgroepen binnen de aangegeven contouren beheren zoals aangegeven in punt 2, met behoud van bijzondere soorten als rode beuk (*Fagus sylvatica atropurpurea*), fijnspar (*Picea abies*) en linde. Deze soorten na hun dood dus vervangen door gelijksoortige exemplaren. Alle bomen en heesters buiten de contouren, en met name de oeveropslag, verwijderen, met

uitzondering van de aangegeven rododendrongroepen. Nieuwe rododendrongroepen aanplanten binnen de aangegeven contouren (Rhododendron ponticum 1 x 15 + 1 x 5). In verband met de afvoer van hout bij voorkeur het werk aan het eilandje uitvoeren als de vijver in verband met het baggeren is drooggelegd.

14 BRUGGEN.

In de aanleg bevatte de wandeling rondom de grote vijver twee bruggen: één rijbrug in de Middenlaan, op de plek waar de vijvermonding overgaat in "de rivier", en één voetbrug over het begin van de slingervijver. Beide vormden niet alleen een belangrijke schakel in de wandeling, maar ook een kleine architectonisch juweeltje dat als een blikvanger aan het begin en eind van belangrijke doorkijkjes over het water lag: een plek om letterlijk en figuurlijk bij stil te staan. Helaas is de voetbrug over de slingervijver al lang geleden verdwenen, terwijl de oude rijbrug over "de Rivier" is vervangen door een nieuwer exemplaar dat als architectonisch element weinig toevoegt aan de plek.

14.1 Op de oude locatie over de slingervijver een nieuwe sierlijke, lichtgebogen voetbrug houthouwen. Begin 20^e eeuw was hier een (vrij standaard) houten "Zwitserse" takkenbrug aanwezig. Geïnspireerd door deze historie zal een moderne, eigentijdse en duurzame invulling van een takkenbrug een nieuwe stralende blikvanger vormen in het park. Bij voorkeur het ontwerp van de brug terug laten komen in de andere brug (14.2) zodra deze aan vervanging toe is en in de 3 banken bij de grote bosvijver (8.1, 9.2, 10.1).

14.2 Rijbrug over de "Rivier" op den duur vervangen door een sierlijker, lichtgebogen exemplaar met relingen, in dezelfde stijl als de brug over de slingervijver (zie 14.1).

15 t/m 18 RANDEN VAN HET NIEUWE WERK

De bijzondere kwaliteiten van het Nieuwe Werk (de transparantie, het ijle lijnenspel van de slingerlanen, het gedempte licht, de serene sfeer, de gerichtheid op het hier en nu) komen het beste tot zijn recht in een besloten setting. Immers, een groot "gat" of venster in de rand zou vanaf iedere plek in het parkbos alle aandacht in één keer naar buiten trekken, en richten op de verlichte verte. Daarom dient het parkbos waar mogelijk te worden omgeven door donkere bossen of dichte wanden van bomen en heesters. Voor de afzonderlijke wanden zie de punten 15, 16 en 17 in dit hoofdstuk, punt 18 in hoofdstuk IV 2.3, en hoofdstuk IV 3.

15 ELZENBOS

In de aanleg werd de noordwestrand van het Nieuwe Werk gevormd door een elzenbos, dat later vervangen is door eikenbos. Ondanks de rabatten is de grond voor de eik echter te vochtig, zodat de eiken in zeer slechte conditie zijn. Daarom dient het eikenbos te worden teruggevormd tot elzen-(essen-)hakhoutbos met dichte onderbegroeiing van voornamelijk hazelaar en andere heesters, zodanig dat het een dichte wand vormt die het parkbos zijn noodzakelijke beslotenheid geeft.

15.1 Alle houtopslag binnen een strook van 10 meter van de beukenlaan (blijven) verwijderen om de beukaanplant maximaal de ruimte te geven en goed tot zijn recht te laten komen.

15.2 Afzetten van het hele rabattenbosje en doorplanten met es en els met als doel uiteindelijke vervanging van de eik. Eiken die niet opnieuw uitlopen vervangen door els of es. Heester- en elzenopslag binnen de aangegeven contouren stimuleren door alle lichtremmende boomsoorten (beuk, esdoorn, linde) te verwijderen en bramen te bestrijden. Dode eiken kan men laten staan, en een deel van het gekapte hout mag (alleen binnen de aangegeven dikke contourlijnen) blijven liggen. Het perceel periodiek als hakhout afzetten om het bos van onder zo dicht mogelijk te houden en het eerste jaar na hakken maatregelen nemen tegen reeënvraat om opnieuw uitlopen

te stimuleren. Om de rabatten en waterstand te onderhouden de greppels uithalen, een eenvoudig stuwkje plaatsen aan de westzijde van het bosje en de sifon onder de Voorstondense Beek afsluiten. Het is te overwegen de lichtinval vanuit het noorden te vergroten door in te grijpen in de populierenopstand aan de noordzijde van de Voorstondense Beek.

16 WESTVENSTER

In de huidige situatie vormt de uiterste westrand van het Nieuwe Werk een te groot gat, dat vanuit een groot deel van het parkbos alle aandacht naar zich toetrekt en naar buiten richt. Vooral bij zonlicht vormt het achterliggende weiland, gezien vanuit het parkbos, een lelijke, harde lichte streep. Met enige heesters kan deze "streep" wat verzacht worden, zonder dat daarmee alle doorkijkjes naar buiten vanaf het pad gedicht worden.

16.1 Heesteropslag langs de westrand (langs de sloot) zoveel mogelijk stimuleren; eventueel hier en daar hulsten en taxussen bij planten.

16.2 Op de lange duur de beuken tussen de laan en de rand na hun dood niet vervangen door nieuwe beuken, maar door enkele essen en heestergroepen van voornamelijk hazelaar.

17 ADELAARSBOSJE

De adelaarsvaren wijst erop dat dit hoekje aan de westrand al veel langer met bos beplant is dan het Nieuwe Werk, dat halverwege de negentiende eeuw pas aangeplant werd op wat tot dan toe akkerland was. In het ontwerp wordt dit onderscheid benadrukt.

Adelaarsvarens duiden op droge sterke humeuze en zure oude bosgrond. Dat gaat het best samen met eiken, andere soorten zijn minder geschikt. De huidige eikenopstand doet het echter minder goed, mogelijk is de plek verdroogd en daarna weer natter geworden. Omdat adelaarsvarens het best gedijen onder eiken worden de huidige eiken in slechte conditie toch vervangen door nieuwe eiken, waarbij een klein deel haagbeuk wordt bijgeplant (niet teveel, bij een te hoge dichtheid haagbeuk komt de adelaarsvaren donkerder te staan waardoor hij in dichtheid achteruit gaat).

17 Eiken vervangen door eiken en op de aangegeven locaties haagbeuken (*Carpinus betulus*) aanplanten. Overige houtopslag verwijderen, om de vegetatie van adelaarsvaren maximaal de ruimte te geven.